

ĽUDOVÉ ZVYKY A OBYČAJE V JARNOM OBDOBÍ

Obdobie od Troch kráľov po Popolcovú stredú, sú to **Fašiangy**. Fašiangy patrili a doteraz patria k najveselejšiemu obdobiu v roku. Sú symbolom radosti, hojnosti a veselosti. V tomto období bývali časté ľudové veselice, zabíjačky i svadby. Počas fašiangov sa konzumovali hlavne zabíjačkové špeciality, šišky, fánky a iné syté jedlá. Typickým zvykom z fašiangového obdobia bol sprievod v maskách po dedine. Masky často znázorňovali rôzne zvieratá. Sprievod býval bujarý, sprevádzaný spevom a tancom. Zároveň sa od ľudí vyberali rôzne príspevky, boli to najmä klobásy, slanina, údené mäso, vajcia i peniaze. Počas sprievodu sa spievala pieseň:

*Fašiangy, Turíce, Veľká noc príde,
kto nemá kožúška, zima mu bude.
Ja nemám, ja nemám len sa tak trasiem,
dajte mi slaniny, nech sa vypasiem.
Tuto nám nedali, tuto nám dajú,
zabili komára, slaninu majú.*

Vyvrcholením Fašiangov bolo pochovávanie basy v utorok pred polnocou Popolcovej stredy. Názov **Popolcová streda** pochádza zo zvyku páliť palmy, na našom území bahniatka. Popol, ktorý bol takto získaný sa používal pri bohoslužbe v tento deň, ľuďom sa dával popolom na čelo znak kríža. Znak z popola mal ľuďom pripomenúť, že prach sú a na prach sa obrátia. Po Popolcovej stredy nasledovalo obdobie pôstu, ktoré trvalo 40 dní.

Jar je však obdobie znovuzrodenia a prebúdzania sa po dlhej studenej a smutnej zime. Na jar sa prebúdzajú príroda, pučia stromy, začínajú kvitnúť kvety, rodia sa mláďatá. Je to čas radosti, dalo by sa povedať, že jar symbolizuje kolobeh života, od narodenia až po smrť. Prvý jarný deň je deň rovnodennosti, to znamená, že je rovnako dlhý deň i noc. Na našom území sa príchod jari, teda najkrajšieho ročného obdobia spája s mnohými zvykmi, tradíciami či obyčajami.

VYNÁŠANIE MORENY

Jedným z prvých jarných ľudových zvykov je vynášanie Moreny. Morena sa vynášala dva týždne pred Veľkou nocou na Smrtnú nedeľu. V tento deň vstávali ľudia ešte pred východom Slnka, umyli sa v potoku v tečúcej vode. Morena – slamená figurína oblečená do ženského oblečenia symbolizovala smrť a zimu. Táto tradícia má svoj pôvod ešte v predkresťanskom období. Morenu nosili slobodné, mladé dievčatá po dedine od domu k domu. Morene sa nesmel nikto vysmievať, keďže sa verilo, že ak tak niekto urobí, potom ochorie. Pri nosení tejto bábky sa spievala pieseň: *Morena, Morena, za koho si umrela?* Ukončenie tohto rituálu bolo nasledovné: najprv Morenu vyzliekli zo šiat, potom ju zapálili a hodili do potoka. Ľudia verili, že týmto spôsobom od seba odoženú zlo, choroby, smrť a privolajú jar.

KVETNÁ NEDEĽA

Týždeň pred Veľkou nocou, nazývaný aj „Veľký týždeň“ začínal Kvetnou nedeľou. V kostole sa posväcovali bahniatka, ktoré predstavovali ratolesti. Ratolesťami vítali Ježiša Krista pri vstupe do Jeruzalema. Posvätené bahniatka si ľudia dávali za rámy svätých obrazov a verili, že ochránia ich dom pred búrkami a nešťastím. Dievčence nosili letečko - nové leto, bola to halúzka zo zelenej vŕby, ozdobená maľovanými, vyfúknutými vajíčkami, a farebnými stuhami. Deti chodili z domu do domu s vinšovačkou: *Gazdíčko, gazdiná ideme k Vám, zelené letečko neseme Vám.* Za to im gazdiné dali čerstvé vajíčka, aby mali čo farbiť na Veľkú noc. Dievčence tiež spievali pesničku o letečku:

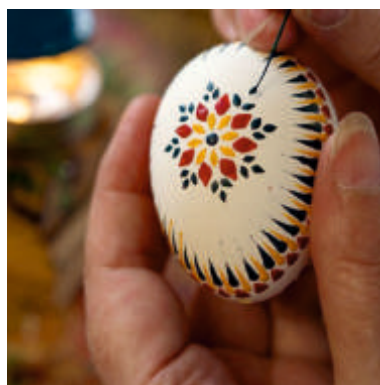
*Kvetná nedeľa, kde si kľúče podela,
a ja sem ich dala svätému Juru.
Svätý Jur ich vzal, pole otvíral,
aby tráva róstla, tráva zelená, až po kolená.
Budzte tu babičky veselé,
už Vám to letečko neseme.
Pekné, zelené, rozmarínové.
Sedzí pani v koči a pán sa jej prosí,
daj paničko, daj vajíčko,
lebo jedno, lebo dve, šak ci len máličko ubudne.
Daj grajcarek, lebo dva, šak ci to Panbenko požehná.*

ZELENÝ ŠTVRTOK

Tento deň sa zaväzovali zvony. Zvoniť nesmeli až do zmrŕvychvstania Ježiša Krista. Ľudia na Zelený štvrtok zvykli sadiť najmä hrach, fazuľu, mak, aby sa dobre „zviazali“, rástli. Zvony vo veľkonočnom trojdní nahradil rapkáč. V domácnostiach sa varila zelená strava, najviac špenát, ale aj štavel, púpava či žihľava.

VEĽKÝ PIATOK

Ráno pred východom slnka sa ľudia chodili umyť do potoka, aby boli zdraví. Držali veľký pôst, povolené bolo denne iba jedno jedlo a to vo väčšine prípadov iba chlieb a voda. Zároveň sa nesmeli hýbať so zemou, teda sa nesmeli vykonávať žiadne zemné práce, lebo by sa privolala neúroda. Aby mali čo robiť, robili sa iné práce, napríklad s drevom. Časté bolo štepenie stromov. V kostole sa čítali a spievali pašie, ľudia si takto pripomínali smrť Ježiša Krista na kríži.

BIELA SOBOTA

Na Bielu sobotu sa ľudia venovali najmä vareniu a pečeniu typických jedál, upratovaniu a bieleniu. Všetko jedlo sa pripravovalo na Bielu sobotu, pretože vo Veľkonočnú nedeľu sa nesmeli variť, dokonca ani krájať nožom. Chlapi a chlapi chodili na „prútky“, – prútie z vrby a pletli z neho korbáče. Dievčatá farbili vajíčka, pri kostole sa páčil judáš (posvätenie ohňa). Novým posvätením ohňom sa zapalovalo večné svetlo a paškál – veľkonočná svieca. Biela sobota symbolizovala vzkriesenie – svetlo. Kresťanské obrady sa konali až po západe slnka, počas týchto obradov sa znovu rozozvučali zvony.

VEĽKONOČNÁ NEDEĽA

Veľkonočná nedeľa je najväčším sviatkom kresťanov, pripomínajú si zmŕtvychvstanie Ježiša Krista. V kostole sa požehnávalo jedlo, ktoré si priniesli ľudia z domu napríklad veľkonočný baránok, chlieb, calta (koláč z kysnutého cesta), klobásky, šunka, ale aj víno. Nesmeli chýbať vajíčka, ako symbol plodnosti a nového života. Všetci sa museli dobre najesť, aby boli celý rok syti. Na veľkonočnú nedeľu sa už mohlo jesť mäso.

VEĽKONOČNÝ PONDELOK

Tento deň patrilo chlapcom a mužom, ktorí šibali dievčatá, mamy, babky i susedky korbáčmi upletenými z prútia. Niektorí chlapci oblievali dievčatá čerstvou, studenou vodou, čo znamenalo očistenie od všetkého zlého a zároveň im oblievanie malo zaručiť dobré zdravie aj krásu. Dostali za to nafarbené vajíčka, koláče, víno, drobné peniaze, ale aj stuhu na korbáč. Pri šibaní sa hovorila riekanka: *Šibi ryby, mastné ryby, daj vajíčko od korbáča, ešte k tomu kus koláča, ešte k tomu kačku, do mojeho vačku*. Riekanka mala veľmi veľa obmien. Táto ľudová tradícia sa vždy končila pred obedom, poobede sa už nešibalo ani nepolievalo. Večer bývala ľudová veselica.

JURSKÉ OHNE

Ďalším jarným ľudovým zvykom bolo pálenie jurských ohňov. Na Juraja, teda 24. apríla sa vyhánal dobytok prvýkrát na pašu. Verilo sa, že na Juraja sa otvára zem a začnú na povrch vychádzať hady a jaštery. Tento deň považovali za predel medzi zimou a letom. Večer sa zapálili ohne, ktoré mali ľudí oslobodiť od všetkého zlého, čo ich ťažilo na duši. Mladé dievčatá a chlapci sa pri ohňoch zabávali, tancovali, spievali. Chlapci preskakovali vatru a dievčatá zvykli víť venca.

ZVYKY NA MAREKA

K 25. aprílu sa viaže viacero ľudových pranostík. Na Marka, oharky (uhorky) do jarka. Na Marka sa posväcovali oziminy a konali sa procesie z kostola do poľí. Za kňazom kráčajúcim na čele procesie nasledovali mladé dievčatá, ktoré niesli sochu Panny Márie, za nimi išli chlapci so slávnostnými zástavami. Počas cesty na pole sa modlili a spievali nábožné piesne. Z posvätených ozimín si každý vzal jeden klások, ktorý mal slúžiť ako ochrana pred bleskom. Svätý Marek bol patrónom a ochrancom pred krupobitím a búrkou.

STAVANIE MÁJA

V noci na 1. mája stavali mládenci máje pred domami slobodných dievčat, ktorým dvorili. Postavenie mája bolo výrazom lásky a úcty k dievčaťu. Májové drevo predstavovalo víťazstvo života nad smrťou, bola to ochrana pred chorobami a zlými mocnosťami. Strom „Máj“ musel byť mladý, vysoký a štíhly stromček, najčastejšie zo smreka, jedle alebo brezy zbavený kôry. Vršok stromčeka bol hojne ozdobený farebnými stuhami, niekedy dokonca aj fľašou vína alebo pálenky. Postavenie krivého máju by však znamenalo neúctu a výsmech. Mládenci po postavení májov chodili po celej dedine od mája k máju a spievali:

*Sadíme my máje, čo nám dajú za ne?
Pálenky červenej, do krbky zelenej.
Máj, máj, máj, zelený, pod oblôčkom sadený.
Vstávaj dievča hore, sadíme Ti máje,
ak hore nevstaneš, mája nedostaneš.*

Dievčatá mládencov za postavenie mája odmeňovali stuhami alebo pierkami za klobúk. Tiež bolo zvykom v prvý májový deň pobozkať svoju vyvolenú pod rozkvitnutou čerešňou. Takáto láska mala potom vydržať celý nasledujúci rok. Na konci dňa bývala tradičná ľudová veselica.

RECEPT VEĽKONOČNÁ CALTA

SUROVINY:

500 g múka polohrubá, 250 ml mlieko, kocka droždia, 5 PL olej, 5 PL kryštálový cukor, 1 ks cukor vanilkový, 1 ks vajce, 1 ČL škorica mletá, štipka soli, hrozienka, citrónová kôra

POSTUP:

Droždie zmiešame s 1 PL cukru, zalejeme teplým mliekom. Necháme vykvasiť asi 5 – 10 minút. V druhej miske zmiešame polohrubú múku, olej, žltok, štipku soli, mletú škoricu a citrónovú kôru. Pridáme vykysnutý kvások a vypracujeme cesto. Zapracujeme hrozienka. Prikryjeme, necháme kysnúť 2 hodiny na teplom mieste. Po vykysnutí cesto rozdelíme na 3 časti. Vytvarujeme 3 rovnako dlhé šúľky, z ktorých upletieme vrkoč. Dáme na plech vyložený papierom na pečenie, prikryjeme a necháme kysnúť ešte 1 hodinu. Vykysnutú caltu potrieme rozšľahaným bielkom. Pečieme vo vopred vyhriatej rúre na 230 stupňov 10 minút. Potom teplotu znížime na 170 stupňov a pečieme 30 minút. Opätovne znížime teplotu na 140 stupňov a pečieme ešte 20 minút.

